

OPGAVEN

Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties

A. Heezen

Noordhoff Uitgevers

Vijfde druk

Bedrijfseconomie
Opgaven

Bedrijfseconomie

voor het besturen van organisaties

Opgaven

Drs. A.W.W. Heezen

Vijfde druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Houten

Ontwerp omslag: G2K Designers Groningen/Amsterdam
Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

1 / 13

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier.

© 2012 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-84062-4
ISBN 978-90-01-80961-4
NUR 782

Woord vooraf bij de vijfde druk

Het maken van opdrachten is een belangrijk hulpmiddel bij de verwerking van de theorie uit *Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties*. Bij het uitwerken van de opdrachten blijkt in welke mate men in staat is de theorie in concrete situaties toe te passen. De opdrachten die in dit boek zijn opgenomen, klimmen op in moeilijkheidsgraad. In het begin van ieder hoofdstuk staan eenvoudige opdrachten. Naarmate het hoofdstuk vordert, neemt de moeilijkheidsgraad toe. Van alle opdrachten zijn, voor zover van toepassing, de numerieke antwoorden achterin het boek gegeven. De student kan zijn uitkomsten vergelijken met de standaarduitkomsten, voordat hij of zij verder gaat met de rest van de opdracht.

Bij dit opgavenboek hoort ook een website: www.bedrijfseconomie-heezen.noordhoff.nl. Op de website staan de uitwerkingen van een groot aantal eenvoudige opdrachten. Deze uitwerkingen zijn zodanig vormgegeven, dat de student 'de weg wordt gewezen' naar de juiste oplossing. De uitwerkingen bevatten een stramien, op basis waarvan de student zijn opdrachten kan uitvoeren. Bij een foutief antwoord wordt aangegeven welke fout is gemaakt en/of wordt een suggestie gegeven voor een verbetering. Deze interactieve benadering stelt de student in staat een groot gedeelte van de opdrachten zelfstandig te controleren. Door deze aanpak hoeft de student(e) minder vaak een beroep te doen op de docent en is hij of zij beter in staat zijn/haar eigen werktempo te bepalen.

Ondanks de aandacht die we hebben besteed aan de totstandkoming van dit opgavenboek, is de schrijver zich ervan bewust dat verbeteringen mogelijk zijn. Wij stellen uw kritische opmerkingen daarom zeer op prijs. U kunt ze zenden aan Noordhoff Uitgevers bv, Postbus 58, 9700 MB Groningen, onder vermelding van de auteur en de titel van het boek.

Drs. A.W.W. Heezen

Elst, november 2011

Inhoud

Studiewijzer 9

Opgaven 11

- 1 Betekenis van de bedrijfseconomie 13
- 2 Ondernemingsvormen 26
- 3 Ondernemingsplan 33
- 4 Kosten en kostensoorten 49
- 5 Kostprijsberekening 76
- 6 Integralekostprijsmethode en variabelekostenrekening 103
- 7 Budgettering en verschillenanalyse 118
- 8 Beslissingsondersteunende calculaties 143
- 9 Vermogensbehoefte 152
- 10 Vormen van eigen vermogen 160
- 11 Vormen van vreemd vermogen 176
- 12 Analyse van de financiële structuur 189
- 13 Waardering en resultaatbepaling 232
- 14 Externe verslaggeving 247

Uitwerkingen 257

- 3 Ondernemingsplan 259
- 4 Kosten en kostensoorten 263
- 5 Kostprijsberekening 277
- 6 Integralekostprijsmethode en variabelekostenrekening 283
- 7 Budgettering en verschillenanalyse 286
- 8 Beslissingsondersteunende calculaties 293
- 9 Vermogensbehoefte 295
- 10 Vormen van eigen vermogen 298
- 11 Vormen van vreemd vermogen 300
- 12 Analyse van de financiële structuur 301
- 13 Waardering en resultaatbepaling 307

Numerieke antwoorden 315

Studiewijzer

Dit boek bevat een groot aantal opgaven die gebruikt kunnen worden om de theorie uit *Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties* toe te passen. De volgorde van de opgaven sluit aan bij de theorie die in *Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties* wordt besproken. De opgaven klimmen op in moeilijkheidsgraad. De opgaven zijn in drie niveaus ingedeeld:

- 1 Geen toevoeging: eenvoudige opgave. Dit soort opgaven zijn een elementaire toepassing van de theorie.
- 2 Eén asterisk (*): opgave met een gemiddelde moeilijkheidsgraad. Dit soort opgaven vergen enig inzicht in (een gedeelte van) de behandelde leerstof.
- 3 Twee asterisken (**): opgave met een hoge moeilijkheidsgraad. Voor het maken van dit soort opgaven is grondige kennis van en inzicht in de (samenhang van de) behandelde onderwerpen vereist.

Achterin dit opgavenboek zijn de numerieke antwoorden van alle opgaven opgenomen. Dit stelt de student in staat de juistheid van zijn uitwerkingen te toetsen.

Van een aantal opgaven zijn tevens de volledige uitwerkingen opgenomen. Deze opgaven zijn gemarkeerd met een 'U' onder het opgavennummer. De uitwerkingen van de overige opgaven worden alleen aan docenten verstrekt.

Studieaanwijzingen

Voor een effectieve bestudering van de stof adviseren wij als volgt te werk te gaan:

- 1 Bestudeer de stof uit *Bedrijfseconomie voor het besturen van organisaties*.
- 2 Maak de opgaven die behoren bij de leerstof.
- 3 Vergelijk uw uitkomst met de numerieke antwoorden achterin het opgavenboek.
- 4 Als uw antwoord afwijkt van de gegeven numerieke antwoorden, probeer dan de fout te achterhalen. Raadpleeg zo nodig de relevante leerstof en de Excel-uitwerkingen op de website.
- 5 Maak in laatste instantie gebruik van de volledige uitwerkingen van de opgaven (voor zover die beschikbaar zijn).

Opgaven

Kredietcrisis in vijf stappen

Begin vorig jaar had de hypotheekcrisis in de Verenigde Staten nog geen gevolgen voor Nederland. Nu wel. Maar dat hoeft nog geen ramp te zijn.

Door onze redacteur Egbert Kalse

Geld lenen voor een auto wordt duurder. De hypotheekrente stijgt. Onze pensioenpremies gaan volgend jaar misschien omhoog. De gevolgen van de internationale financiële crisis worden ook in Nederland steeds meer merkbaar. En dat terwijl het allemaal zo ver weg leek, met die te makkelijk verstrekte hypotheekjes in de Verenigde Staten. Hoe kon dit gebeuren en wat zijn de gevolgen? Een overzicht:

1 Eind 2006, begin 2007: aflossingsproblemen in de VS

Amerikaanse huizenbezitters komen in de problemen met de aflossing van hun hypotheek. Het gaat om mensen met weinig inkomen en weinig eigen kapitaal, die relatief dure hypotheek hebben afgesloten. Hypotheekaanbieders hebben hypotheek verstrekt met een addertje onder het gras: de eerste jaren betaalt men een lage rente, waardoor de maandelijkse lasten goed te dragen zijn. Daarna wordt de rente verhoogd en moeten er ineens honderden dollars meer per maand worden betaald. Het aantal gemiste aflossingen loopt hierdoor op, de eerste mensen worden uit hun huizen gezet, hun woningen worden gedwongen verkocht.

2 Voorjaar 2007: de hypotheekcrisis begint echt

Amerikaanse banken beginnen de gevolgen te merken van het toenemend aantal gemiste aflossingen. De verstrekte hypotheek waarin de banken handelen, worden minder waard. Huizen die gedwongen worden verkocht,

leveren minder op dan de waarde waarvoor banken ze als onderpand op de balans hebben staan. De eerste kleine hypotheekbanken komen in de problemen.

3 Zomer 2007 tot zomer 2008: het wordt een kredietcrisis

De banken die de hypotheek hebben verstrekt, hebben die leningen samengebundeld, opgeknipt en weer doorgeleend aan andere banken en financiële instellingen. Daardoor weet niemand meer precies wie de schade zal dragen van een niet-afgeloste hypotheek. Gevolg is dat banken elkaar onderling gaan wantrouwen. Het risico stijgt dat een lening die een bank afsluit niet meer wordt afgelost. Steeds vaker blijkt dat degene aan wie de lening is verstrekt zwaar in de problemen is gekomen.

Omdat de markt voor interbancaire leningen opdroogt, wordt het steeds moeilijker de waarde vast te stellen van de pakketten aan hypotheekobligaties, de opgeknipte en weer doorgeleende hypotheek. Op basis van berekeningen beginnen banken de waarde van die pakketten op de balans te verminderen. De eerste miljardenafschrijvingen stapelen zich op, evenals de verliezen.

Zakenbank Bear Stearns komt in maart 2008 in de problemen omdat beleggers de bank niet meer vertrouwen. Om een faillissement te voorkomen helpt de Amerikaanse centrale bank JP-Morgan Chase met de overname van Bear Stearns.

4 Zomer 2008: Fannie en Freddie in de problemen

De aanhoudende problemen op de Amerikaanse huizenmarkt raken nu ook rechtstreeks de twee grootste hypotheekbedrijven in de Verenigde Staten, Fannie Mae en Freddie Mac. Samen

garanderen zij bijna de helft van alle in de VS afgesloten hypotheek, met een waarde van 5.300 miljard dollar. De Amerikaanse overheid vreest dat met het omvallen van Fannie en Freddie de crisis oncontroleerbaar wordt, en besluit een reddingsplan op te zetten. Beide hypotheekgiganten worden onder overheidstoezicht geplaatst, de top van de bedrijven wordt vervangen en de staat stelt zich voor 200 miljard dollar garant.

5 Zakenbanken vallen als blaadjes van de bomen

Zakenbanken Merrill Lynch en Lehman Brothers komen in de problemen. Merrill 'redt' de situatie door zich te laten overnemen door een rijke bank die zoveel geld heeft dat deze garant kan staan voor Merrill: Bank of America. Voor Lehman Brothers zijn geen kopers te vinden. De bank vraagt uitstel van betaling aan. Afgelopen maandag breekt wereldwijd paniek uit op de beurzen. De grootste verzekeraar ter wereld, American International Group (AIG), dreigt om te vallen en vraagt om 40 miljard dollar noodhulp van de autoriteiten. Die steken een dag later circa 75 miljard dollar in AIG.

De problemen van AIG leiden op de financiële markten tot een schokreactie. Verzekeringsmaatschappijen, die tot nu toe redelijk goed door de crisis heen leken te komen, blijken toch grotere problemen te hebben dan verwacht. Aandelen in verzekeraars kelderen met vele procenten per dag. De crisis dreigt nu ook over te slaan naar pensioenfondsen, die hun beleggingen in de verzekeraars in rap tempo zien verdampen. Daardoor kan de dekkingsgraad van de fondsen in gevaar komen. En als dat gebeurt is er nog maar één oplossing: de pensioenpremies omhoog. ■

- a Met welke problemen krijgen banken te maken als de huizenbezitters waaraan ze een hypothecaire lening hebben verstrekt, hun rente- en aflossingsverplichtingen niet kunnen nakomen?
- b Welke problemen kunnen er ontstaan als banken hun vorderingen op cliënten (in dit artikel gaat het om huizenbezitters die een hypothecaire lening bij de bank hebben opgenomen) aan andere banken doorverkopen?
- c Waarom is vooral in de bancaire wereld vertrouwen belangrijk?
- d Wat kan er gebeuren als de cliënten geen vertrouwen meer hebben in hun bank?
- e1 Wat wordt bedoeld met de dekkingsgraad van pensioenfondsen?
- 2 Welke problemen kunnen er ontstaan als de dekkingsgraad onvoldoende is?
- 3 Wat is het verband tussen een onvoldoende dekkingsgraad en een verhoging van de pensioenpremie?
- 4 Wat zijn de gevolgen van een verhoging van de pensioenpremie voor de koopkracht van de consument en de winstverwachtingen van ondernemingen?

1.2 Kredietcrisis waait over van VS naar Europa

Financiële crisis VS zal Europa ook gaan raken

Door onze correspondent Freek Staps

De financiële crisis, die tot nu toe vooral in Amerika slachtoffers heeft gemaakt, zal Europa niet voorbijgaan. Dat zegt Sheila Bair, een van de machtigste vrouwen in de Amerikaanse financiële wereld.

Bair staat aan het hoofd van de Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) en is, samen met centrale bankier Ben Bernanke en minister van Financiën Hank Paulson, een van de financiële toplieden die namens de Amerikaanse overheid de kredietcrisis probeert in te dammen. De Republikeinse werd twee jaar geleden door president Bush benoemd bij de FDIC, die garant staat voor 4.400 miljard dollar (3.100 miljard euro) aan tegoeden van Amerikanen bij ruim 7000 banken. Donderdag werd bekend dat de Amerikaanse over-

heid werkt aan een plan om rust terug te brengen op de financiële markten. Er moet een staatsfonds komen, dat voor honderden miljarden aan risikante beleggingen op basis van hypotheek overneemt van banken. De beurzen reageerden wereldwijd euforisch op het nieuws, hoewel niemand nog weet hoe het plan precies vorm moet krijgen.

De Amerikaanse overheid richtte eind jaren tachtig al eens een dergelijk fonds op, waarbij de FDIC verantwoordelijk werd voor het beheer. Het is nog niet duidelijk of dat deze keer ook gebeurt. FDIC-topvrouw Bair reageert tegen deze krant vooralsnog terughoudend op het reddingsplan. 'Het is een interessant concept', aldus Bair. Ze benadrukt 'niemand te willen bekritisieren, want dit is nou eenmaal een buitengewone tijd en er is geen hand-

boek voorhanden. Beslissingen worden nu ad hoc genomen.' Belangrijkste doelstelling is het voorkomen van paniek bij de burgers. 'Ik wil vermijden dat mensen massaal hun geld gaan opnemen.'

Volgens Bair is duidelijk dat de systeemcrisis zich niet zal beperken tot de VS. 'De wereldwijde financiële markten werken niet.' Ook in Europa moet men zich meer zorgen maken dan men tot nu toe doet, stelt Bair. 'We zitten allemaal in hetzelfde schuitje.'

In Nederland houdt minister Bos (Financiën, PvdA) staande dat de situatie in de VS sterk verschilt van die in Nederland, al zullen de gevolgen ook hier merkbaar zijn. 'De hele crisis betekent de definitieve teloorgang van een systeem dat is gebaseerd op hebzucht, onverantwoorde risico's en perverse beloningen', zei Bos gisteren. Hij constateerde dat beleggers positief reageren op het plan voor een Amerikaans staatsfonds. 'Kennelijk bestaat de gedachte dat dit de mogelijkheid biedt om de risico's uit het systeem te krijgen.' ■

Bron: *NRC Handelsblad*, 1 oktober 2008

- a Welke problemen kunnen er voor de wereldeconomie ontstaan als burgers massaal hun tegoeden bij banken gaan opvragen?
- b Wat zijn de verwachte voordelen (positieve effecten) als de overheid staatsfondsen instelt, die riskante beleggingen van banken gaan overnemen?
- c Wat wordt bedoeld als wordt gezegd dat de financiële markten wereldmarkten zijn?

1.3 Schuldencrisis bij Europese overheden

Schuldencrisis bij Europese overheden

Eurocrisis door begrotingstekort en staatsschuld eurolanden

In de loop van 2010 nam het vertrouwen in de euro af omdat verschillende eurolanden kampen met grote tekorten op hun begroting en flinke staatschulden. Vooral landen in Zuid-Europa en Ierland hebben grote financiële problemen. Door drastisch te bezuinigen, en in sommige gevallen met financiële steun van buitenaf, proberen deze landen hun huishoudboekje weer op orde te brengen en het vertrouwen in de euro te herstellen.

De problemen met de begrotingen zorgen voor veel onrust op de financiële markten. Landen die het niet goed doen moeten veel meer rente betalen op hun leningen, wat ze alleen maar verder in de problemen brengt. Ook brengt die onrust onzekerheid met zich mee, en dat is niet goed voor het herstel van het vertrouwen in de economie.

Alle maatregelen en bezuinigingen hebben geleid tot protesten in sommige Europese landen. Burgers gaan er soms flink op achteruit. En dat terwijl de meesten al getroffen waren door de gevolgen van de economische crisis. Om verdere onrust te beperken liet de voorzitter van de Europese Commissie, Barosso, tijdens zijn jaarlijkse toespraak over 'de staat van de unie' op 28 september 2011 weten dat de oplossing van de eurocrisis 'geen sprint is, maar een marathon' en dat Europa uiteindelijk sterker en slagvaardiger zal worden.

Het probleem

Door de economische recessie hebben veel EU-landen hun overheidstekorten de laatste jaren sterk zien groeien, tot ver boven de grenzen die in de Europese begrotingsregels zijn afgesproken. Vooral landen in Zuid-Europa, zoals Griekenland, Spanje, Portugal en Italië, maar ook Ierland, hebben een enorm

begrotingstekort en een flinke staatsschuld. Sinds het bekend worden van grote financiële problemen in Griekenland, in oktober 2009, daalde de waarde van de euro, en steeg de rente die landen moesten betalen op hun leningen.

De lagere waardering van de euro werd veroorzaakt door een afnemend vertrouwen in de euromunt op de financiële markten. Beleggen in staatsobligaties van de landen in financiële problemen werd minder aantrekkelijk, omdat de kans toenam dat deze landen hun leningen niet meer kunnen terugbetalen.

De Duitse Bondskanselier Angela Merkel zei op 19 mei 2010 zelfs dat de euro in gevaar was door de financiële problemen van eurolanden. De crisis vormde volgens haar 'de grootste test voor Europa sinds decennia.'

De problemen hielden in 2010 en 2011 aan, en verergerden in sommige gevallen. Het vertrouwen in landen als Griekenland, en in mindere mate Ierland, Portugal, Spanje en Italië daalde nog verder. De andere eurolanden moesten te hulp schieten. ■

Bron: www.euobserver.com en www.europa-nu.nl

- a Wat bedoelen we met een economische recessie?
- b Wat bedoelen we met consumentenvertrouwen?
- c Welke gevolgen heeft de schuldencrisis voor het consumentenvertrouwen? Licht je antwoord toe.
- d Welke gevolgen heeft een daling in het consumentenvertrouwen voor de financiële resultaten van bedrijven? Licht uw antwoord toe.
- e Wie betalen uiteindelijk de 'rekening' van de schuldencrisis (die ook wel eurocrisis wordt genoemd)? Licht uw antwoord toe.

Banken zijn sterker dan in 2008, maar de crisis kan deze keer wel erg groot uitvallen

Bankiers zijn bang voor een herhaling van de crisis van het najaar van 2008. Dit keer zijn hun balansen sterker, maar tegelijk zijn de potentiële problemen groter.

Cor de Horde, Amsterdam

Het voorgevoel dat er een nieuwe crisis aan zit te komen heeft hij al een tijdje, financieel directeur Bert Bruggink van Rabobank. Hij begon erover op 24 augustus, bij de presentatie van de halfjaarcijfers. De situatie op de geld- en kapitaalmarkten is 'vergelijkbaar met de periode na de val van Lehman', was toen zijn boodschap. Nu, drie weken later, is het alleen maar erger geworden, zegt hij.

Betekent dat weer een nieuwe ronde aan miljarden voor staatssteun en staatsgaranties? Op het eerste gezicht valt dat mee. Want banken staan er sterker voor dan in 2008, vlak voor het faillissement van de Amerikaanse zakenbank Lehman Brothers, op de kop af drie jaar geleden. Ze hebben nauwelijks dividend uitgekeerd maar alle winst gebruikt om hun buffers te versterken.

Bovendien komt de huidige eurocrisis niet zo onverwacht als die rond Lehman. Destijds was het een volkomen verrassing dat een overheid een systeembank zou laten vallen. Terwijl de problemen met de staatsschulden van sommige eurolanden al jaren sluimeren. Er kunnen dus scenario's worden gemaakt.

Daar komt nog bij dat het inmiddels wel duidelijk is dat overheden zich geen herhaling van Lehman zullen veroorloven. Als een bank dreigt te vallen, zal de overheid altijd klaarstaan om haar op te vangen, daar gaat de markt van uit. Of alle schuldeisers in zo'n scenario hun geld terug zullen krijgen, is overigens minder duidelijk. Ook de ECB staat klaar, zo liet Trichet gisteren nog eens weten.

Het lijkt er dus op dat een nieuwe crisis de banken minder voor problemen zal plaatsen, maar dat hoeft niet zo te zijn. Want de aard van de problemen die op banken af kunnen komen als de eurocrisis niet op tijd wordt opgelost, is veel ernstiger. Destijds ging het om een bank in Amerika die failliet ging plus problemen met rommelhypotheken die maar een klein deel van de beleggingen van banken uitmaakten.

Ditmaal gaat het om de kern van het financiële stelsel: de toekomst van de euro. 'Het gaat niet meer alleen om Griekenland. Ondertussen is ook Italië erbij gekomen. En er is rumoer in het Franse domein. Dat zijn plotseling wel twee heel belangrijke landen in het verhaal, dat brengt

veel onzekerheden met zich mee', zegt financieel directeur Ference Lamp van SNS Reaal.

In 2008 was de crisis de schuld van bankiers zelf: met iets te veel dollartekens in de ogen hadden ze zich laten oplichten met rommelhypotheken. Maar deze keer gaat het om een enorme portefeuille aan staatsobligaties, die ze min of meer verplicht zijn aan te houden als liquiditeitsreserve. Wat erger is: ze kunnen ditmaal niets bijdragen aan de oplossing. Griekenland of andere probleemlanden te hulp schieten, dat is een taak voor politici. Maar tot grote frustratie van bankiers, die gewend zijn problemen op te lossen, praten de politici maar door. In hun ogen spuien politici wilde ideeën zonder door te hebben hoe woest de markten daarop reageren.

Niet voor niets waarschuwen bankiers en analisten voor een herhaling van '2008', misschien wel in een ernstiger variant. Deze keer zijn alle scenario's ruim op tijd klaar, maar in sommige scenario's is er simpelweg te weinig ruimte om te handelen. In Nederland kan de overheid bijspringen – iets waar Financiën al voorzichtig naar kijkt – maar in andere eurolanden is zelfs dat niet zeker. ■

Bron: *Het Financieele Dagblad*, 14 september 2011

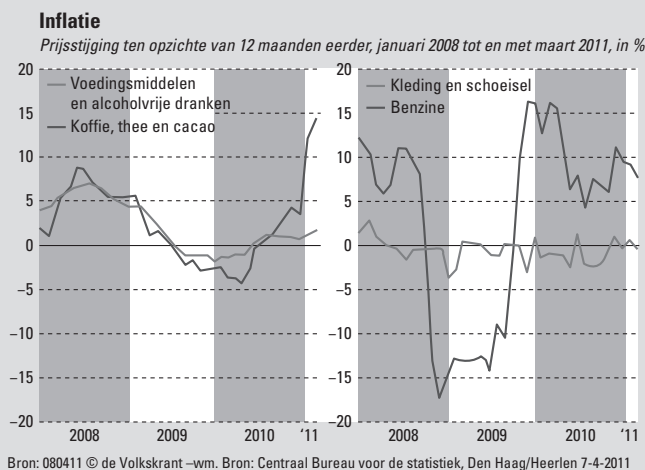
- a Wat zijn volgens het bovenstaande artikel de verschillen tussen de crisis in 2008 (zie vraagstuk 1.2) en de schulden crisis in het eurogebied in 2010 (zie ook vraagstuk 1.3)?
- b Wat zijn de overeenkomsten tussen de crisis in 2008 (zie vraagstuk 1.2) en de schulden crisis in 2010 (zie ook vraagstuk 1.3)?
- c Wat zijn de gevolgen voor de banken als zij hun vorderingen op Europese overheden (zoals Griekenland) lager moeten waarderen?

- d Wat verstaan we onder een 'systeembank' en waarom zullen overheden (en/of de ECB) deze banken ondersteunen als zij in financiële problemen komen?
- e Wat bedoelen we in het geval van de eurocrisis met het 'besmettingsgevaar'?
- f Welke gevolgen heeft de schulden crisis voor de kredietverlening van banken aan de consumenten (bijvoorbeeld voor het verstrekken van hypothecaire leningen aan particulieren)?
- g Welke gevolgen heeft de schulden crisis voor de kredietverlening van banken aan het bedrijfsleven?

1.5 Leven in Nederland niet veel duurder

In Nederland zijn de prijzen in maart met 2 procent gestegen. Dat is 0,6 procent lager dan het gemiddelde in de eurolanden.

Van onze verslaggever
Gerard reijn

AMSTERDAM – De inflatie is in maart een fractie gestegen, van 1,9 naar 2,0 procent. Dat is hetzelfde peil als in januari. De stijging komt geheel voor rekening van de overheid. Zonder verhoging van de assurantiebelasting was de inflatie in maart onveranderd gebleven.

Dit blijkt uit nieuwe cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Sommige producten werden flink duurder. De prijs van koffie, thee en cacao steeg 14,6 procent ten opzichte van een jaar geleden. Fruit werd 8,2 procent duurder, autobrandstof 10,2 procent en gas 5,4 procent.

Een jaar geleden was de inflatie nog maar 1 procent, maar ook de huidige 2 procent is historisch gezien laag. De gemiddelde inflatie sinds 1987 bedraagt 2,17 procent. Alleen in de recessieperiode eind jaren tachtig en in de jaren sinds 2004 lag de inflatie onder de 2 procent.

De Europese Centrale Bank (ECB) beschouwt een inflatietempo van 2 procent als het maximaal toelaatbare. Ook in de berekening van de ECB komt de Nederlandse inflatie uit op 2 procent, maar in alle eurolanden bij elkaar is het 2,6 procent. Dat was voor de bank de reden om donderdag zijn belangrijkste rentetarief met een kwart procentpunt te verhogen.

De stilstand van de inflatie staat in schril contrast met de enorme prijsstijgingen voor grondstoffen op de wereldmarkten. Daar zijn graan, soja, metalen, gas en olie veel duurder geworden. De stijging van de olieprijs heeft haar weg naar de benzinepomp wel gevonden, maar de

agrarische grondstoffen hebben nog maar zeer mondjesmaat geleid tot prijsstijgingen in de winkel.

De meeste grondstofprijzen worden slechts sterk 'verdund' vertaald in de winkelprijzen, verklaart CBS-econoom Michiel Vergeer. 'In de meeste producten zit veel meer arbeid dan grondstof.' Minstens even belangrijk is dat de gevreesde loon-prijsspiraal zich niet voordoet. 'De lonen blijven laag', constateert Vergeer.

Ook de concurrentie tussen producenten en winkeliers laat nauwelijks prijsstijgingen toe. Zelfs accijnsverhogingen worden niet meer doorberekend. In maart ging de tabaksaccijns omhoog, maar die werd vrijwel niet doorberekend.

Sigarettenfabrikant Philip Morris maakte eerder al bekend waarom: als de prijs wordt verhoogd, gaat de concurrentie met het marktaandeel aan de haal.

Economen van ABN Amro verwachten wel dat de grondstoffeninflatie uiteindelijk doordringt tot in de winkel. Nick Kouinis, hoofdeconoom bij de bank: 'Producten moeten worden gemaakt en verkocht. Het duurt even voor ze op de winkelvloer te zien zijn. Maar ze komen wel.' Maar ook hij zegt dat fabrikanten en winkeliers een deel van de prijsstijging voor eigen rekening moeten nemen, 'zeker nu de economie nog slapjes is'. [...] ■

Bron: *de Volkskrant*, 8 april 2011

- a Waarom gaat de Europese Centrale Bank (ECB) de rente verhogen als de inflatie te sterk dreigt te stijgen (boven de maximaal toelaatbaar geachte 2%)?
- b Welke oorzaken kunnen ten grondslag liggen aan de prijsstijging van (eind)producten?
- c Waarom is de inflatie veel geringer dan de stijging van de prijzen van graan, soja, metalen, gas en olie?
- d Wat bedoelen we met de loonprijs-spiraal?
- e Welke invloed heeft de mate van concurrentie in een bepaalde branche op de mogelijkheden om gestegen inkooprijzen door te berekenen in de verkoopprijzen?

1.6 EU leent miljarden extra aan mkb

EU leent miljarden extra aan mkb

NICE – De Europese geldpot voor leningen aan middelgrote en kleine bedrijven wordt flink vergroot. De Europese Investeringsbank (EIB) wil het budget verhogen van ongeveer 5 naar 7,5 miljard euro per jaar.

Dat blijkt uit een akkoord tussen de EIB en huidige EU-voorzitter Frankrijk, dat vrijdag bij EU-beraad in Nice bekend is geworden.

Om het extra geld was gevraagd door de Franse president Nicolas Sarkozy en de Britse premier Gordon Brown, als reactie op de verslappende economische en

financiële situatie. Veel banken zitten daardoor krap bij kas.

Flexibeler

De EIB leent het geld aan banken, die het onder naam van 'Europese mkb-lening' kunnen doorlenen aan middelgrote en kleine bedrijven (mkb). Doel is dat de leningen flexibeler of goedkoper zijn dan commerciële leningen.

Van de speciale Europese mkb-leningen wordt nu al veel gebruikgemaakt in de Europese Unie. In Nederland is nog geen bank die ze aanbiedt, omdat veel banken hier zelf solide genoeg zijn. ■

Bron: ANP, 12 september 2008

Waarom is het belangrijk dat (ook) mkb-bedrijven tegen flexibele en gunstige voorwaarden vreemd vermogen kunnen aantrekken?

Inkoopmanager ziet krimp

Index van Nevi, vereniging van inkoopdirecteuren, duikt na 26 maanden onder de 50.

Marcel de Boer

AMSTERDAM

Het economisch klimaat in Nederland is vorige maand guur geworden. Voor het eerst sinds juli 2009 is de bedrijvigheid in de productiesector verslechterd. Dat blijkt uit onderzoek door de Nederlandse Vereniging van Inkoopmanagers (Nevi).

De index van de Nevi is in september met 1,8 punten gedaald tot 48,9. Daarmee is de graadmeter na 26 maanden weer onder de 50 gezakt, wat duidt op economische krimp. Eerder werd al bekend dat de inkoopmanagersindex voor de Europese industrie en dienstensector vorige maand niet meer boven de 50 wist uit te komen.

De daling van de Nevi-index is vooral het gevolg van een fors ingezakte orderontvangst, zowel uit binnen- als buitenland. De opdrachten nemen onder meer af, omdat het vertrouwen van de klant een deuk heeft opgelopen, zo schrijft de vereniging op basis van een enquête onder 8000 Nederlandse managers die de

inkoopbeslissingen in de bedrijven nemen.

Vooraf de daling van het aantal nieuwe orders uit het buitenland – de grootste in bijna tweeënhalf jaar – is een teken aan de wand.

Krimpsignalen

Minder orders

- De inkoopmanagersindices worden beschouwd als een van de betrouwbaarste voorspellers van economische ontwikkeling
- Nevi ondervraagt 8000 inkoopdirecteuren
- Nevi-index daalt door fors ingezakte orderontvangst
- Nevi-index september met 1,8 punten gedaald tot 48,9. Lager dan 50 duidt op krimp.

Het herstel van de Nederlandse economie, sinds midden 2009, kwam immers vooral voor rekening van de uitvoer. Een sterk groeiende wereldhandel gaf een stevige impuls aan de export. De binnenlandse bedrijfsinvesteringen en particuliere

consumptie gaven niet of nauwelijks blijk van herstel. Om die reden schreef econoom Maarten Leen van ING afgelopen vrijdag nog dat het herstel in Nederland op één been staat, 'waarbij dat ene been duidelijk vermoeidheidsverschijnselen begint te vertonen'.

De productieomvang bleef in september overigens nog beperkt groeien. Dit gold ook voor de werkgelegenheid. Bedrijven gebruikten de zwakte in de vraag om achterstanden weg te werken. De hoeveelheid onvoltooid of nog niet uitgevoerd werk daalde in september voor de zesde achtereenvolgende maand.

Nevi meldt verder dat de prijsdruk in september verder is afgenomen. De inkooprijzen bleven grotendeels hetzelfde als in augustus, wat erop wijst dat hoge grondstofkosten geen groot probleem meer zijn voor de productiebedrijven. Aan de andere kant namen de verkoopprijzen maar in heel beperkte mate toe. ■

Bron: *Het Financieele Dagblad*, 3 oktober 2011

- Waarom worden juist inkoopmanagers geënquêteerd als je de verwachte groei in de economie (bedrijvigheid) wilt vaststellen?
- Waarvan hangt de economische groei in Nederland in belangrijke mate af?

Midden- en kleinbedrijf somber over 2009

DELFT – Het midden- en kleinbedrijf in Nederland is somber over de economische ontwikkelingen volgend jaar. Ruim 80 procent van de bedrijven verwacht in 2009 voor het eerst in jaren geen toename van het aantal banen, terwijl de groei van de omzet en winst terugloopt.

Dit blijkt uit de donderdag gepubliceerde economische barometer, die ondernemersorganisatie MKB-Nederland jaarlijks laat uitvoeren door het onderzoeksinstituut EIM.

Vorig jaar ging het midden- en kleinbedrijf nog positief het nieuwe jaar in. Nu is dat omgeslagen in pessimis-

me. Twee derde van de ondernemers is negatief over de economische situatie. Minder dan 20 procent gelooft nog in een positieve ontwikkeling van de economie.

Omzet

‘Onzekerheid is troef’, concludeert MKB-Nederland. Gemiddeld zal de omzet in het midden- en kleinbedrijf nog maar met 1,5 procent groeien tegen 2,75 procent dit jaar.

Bedrijven huren in toenemende mate uitzendpersoneel en zelfstandigen in om zich tegen een terugval te wapenen. Uit de economische barometer

bleekt dat er volgend jaar niet meer dan 2 000 banen bijkomen. Dit jaar groeit de werkgelegenheid in het midden- en kleinbedrijf nog met 65 000 voltijdsbanen, in 2011 waren dat er 107 000. In de industrie, detailhandel en de horeca neemt het aantal arbeidsplaatsen naar verwachting af.

Personeel

De sector maakt zich zorgen over de oplopende kosten voor het personeel. Bijna 70 procent van de ondernemers noemt die zelfs een bedreiging voor hun bedrijf.

MKB-Nederland pleit voor een verantwoorde stijging van de lonen. ‘De vakbonden zullen moeten kiezen, veel banen of hogere lonen.’ Daarnaast maakt de organisatie zich sterk voor meer flexibiliteit in de werktijden om de arbeidsproductiviteit te verhogen. ■

Bron: ANP, 11 september 2008

Welke factoren leiden ertoe dat ondernemingen in het MKB somber zijn gestemd over de economische ontwikkelingen in 2009?

Zware deining op scheepvaartmarkt

Huurtarieven van grote schepen kelderen door krimpende staalproductie in China

Van onze redacteur

Er is grote deining ontstaan op de wereldwijde scheepvaartmarkt. Door de afnemende vraag naar staal in China wordt het steeds goedkoper om grote schepen te huren.

De stemming op de scheepvaartmarkt wordt weerspiegeld door de Baltic Dry Index, die de prijzen voor bulkvervoer over zee bijhoudt. Deze graadmeter is donderdag met 7,3% gedaald en in de laatste drie dagen met 16%, de grootste terugval sinds 1985.

De Chinese staalproducenten staan aan de basis van die neergang. Fabrieken, die zijn gesloten om ten tijde van de Olympische Spelen de vervuiling tegen te gaan, zijn nog niet heropend. Daarom staat de voorraad ijzererts bijna op recordhoogte en daarom vertraagt de Chinese vraag naar erts.

Investeerders in de scheepvaart, analisten en handelaren van New York tot aan Oslo, hebben daarom in de voorbije week hun verwachtingen voor het vierde kwartaal naar beneden bijgesteld.

Ijzererts is een grondstof die erg vaak wordt verscheept met zogenaamde 'capesize vessels'. Dat zijn vrachtschepen die hun naam danken aan het feit dat ze te groot zijn om gebruik te maken van het Panamakanaal of het Suezkanaal, en daarom moeten omvaren via Kaap de Goede Hoop of Kaap Hoorn. Tot de capesize-schepen behoren onder meer mammoettankers en bulkcarriers.

Door hun enorme afmetingen en grote diepgang kunnen deze

schepen alleen in de grootste diepwaterterminals aanleggen. De economische groeispurt in China en de toenemende drukte in het Suez- en het Panamakanaal hadden geleid tot een toename in het aantal bestelde capesize-schepen.

Maar de huur van de kolossale vaartuigen is nu gedaald tot het laagste niveau in negen jaar. De daghuur van een capesize-schip, dat doorgaans wordt gebruikt voor de verscheping van kolen en ijzererts, zal in het vierde kwartaal naar schatting gemiddeld uitkomen op \$70.000. Aan het begin van deze week, voordat de beleggers en handelaren hun taxaties hadden aangepast, werd gerekend op een daghuur van \$84.000.

De huurprijs zal mogelijk nog verder dalen, omdat staalproducenten hun productie inkrimpen. Daarnaast zien Rusland en China, twee van 's werelds snelst groeiende economieën, zich geconfronteerd met economische vertraging, zo blijkt uit IMF-ramingen.

'Van nu af aan zal het alleen nog maar erger worden', voorspelt Andreas Vergottis van het in de scheepvaart gespecialiseerde hedgefonds Tufton Oceanic. De prijzen 'zullen geen steun vinden' totdat ze zijn gehalveerd, voorspelde Vergottis al op 23 september. Dat was daags voordat de daling werd ingezet.

Scheepvaartbedrijven voelen de pijn. De koers van Mitsui Lines, Japans grootste aanbieder van schepen die ijzererts vervoeren, schommelt rond het laagste niveau in twee jaar. Op de beurs van Hongkong ging China Cosco de af-

gelopen dagen hard onderuit. Dat bedrijf is 's werelds grootste aanbieder van schepen die droge bulk vervoeren, zoals graan, kolen en ijzer.

De huurtarieven voor capesize-schepen bereikten een piek op 5 juni, van \$233.988 per dag. Sindsdien zijn de prijzen op de Londen Baltic Exchange met meer dan driekwart gekelderd. 'In China zie je de staalprijzen dalen en de import van ijzererts neemt ook af', aldus Rikard Vabo, een analist bij Fearnley Fonds tegen persbureau Bloomberg. Fearnley is een tussenhandelaar in Oslo, die zich richt op de scheepvaart.

Bovendien heeft China momenteel een conflict met Cia Vale do Rio Doce, de grootste producent van ijzererts ter wereld. Het Braziliaanse bedrijf heeft het aantal verschepingen richting China vertraagd, omdat staalproducenten een prijsverhoging van Cia Vale hadden verworpen.

Het verschepen van Braziliaans ijzererts naar China maakt het één na grootste deel uit van de mondiale vraag naar capesize-schepen. Mocht de huidige patstelling worden doorbroken, zal de vraag naar capesize weer aantrekken, zo wordt algemeen verwacht.

Maar of dat voldoende is, blijft de vraag. Volgens een analist van Bank of America hebben de Chinese staalproducenten 'geen enkele interesse' getoond in het heropenen van bepaalde fabrieken, vanwege de 'ongeïnspireerde' vraag bij klanten als automakers en bouwbedrijven.

Staalproducenten in China zijn goed voor de helft van de wereldwijde import van ijzererts. 'De staalindustrie is aan het einde beland van een periode van hoge groei in productie en vraag, aldus de topman van het Chinese Boasteel eerder deze maand. 'De vraag vanuit de markt is niet goed en we zien steeds minder orders.' ■

Bron: *Het Financieele Dagblad*, 27 september 2008

- a Welke krachten uit het vijfkrachtenmodel van Porter zijn van toepassing op de scheepvaartmarkt? Geef bij iedere kracht weer wat de gevolgen zijn voor de mate van concurrentie in de scheepvaartmarkt.
- b Wat is het verband tussen een teruggang in de economie en de huurprijs van 'capesize vessels'?
- c Geef je mening over de marktmacht van de producent van ijzererts 'Cia Vale do Rio Doce'.
- d Welke gevolgen zal de sterke daling in de daghuur van capesize-schepen hebben op de orderportefeuille van scheepsbouwers?

1.10 Druk op marge InBev

Druk op marge InBev

**Van onze redacteur
Amsterdam**

De Belgische brouwer InBev, die werkt aan de overname van het Amerikaanse Anheuser-Busch, kampt met stijgende grondstofkosten en een tragere afzet in Rusland. Dit heeft InBev vrijdag laten weten in een tussentijds bericht. In reactie daarop sloot de koers gisteren met 4%.

Het bedrijf houdt rekening met een lichte daling van de bruto winstmarge in het derde kwartaal.

Ook in de eerste helft van het jaar was al sprake van een licht slinkende marge. De bierafzet in Oost-Europa groeit minder sterk dan verwacht, terwijl de volumes in West-Europa een daling vertonen.

Tegelijk heeft InBev te maken met duurdere grondstoffen. Dit geldt vooral voor mout, waarvan de prijs in Rusland dit jaar al met 60% is gestegen. De totale kosten zullen dit jaar iets sterker groeien dan de geraamde 5 à 6%. Het gaat daarbij om granen, verpakkingsmateriaal en transportkosten. ■

Bron: *Het Financieele Dagblad*, 4 oktober 2008

Welke mogelijkheden heeft InBev om te brutowinstmarge te vergroten? Besteed in uw antwoord ook aandacht aan het vijfkrachtenmodel van Porter.

- 1.11 Om het honderdjarig bestaan van GM te vieren, laat de jarige de productieversie van de hybride Volt zien

Om het honderdjarig bestaan van GM te vieren, laat de jarige de productieversie van de hybride Volt zien

Na het conceptmodel en een groot aantal spyfoto's, geeft Chevrolet nu eindelijk de officiële beelden vrij. De auto waarmee het merk de markt voor hybrides vanaf eind 2010 wil gaan veroveren.

De wielen van de Volt worden permanent aangedreven door de 150 pk en 370 Nm sterke elektromotor. De Volt weet een topsnelheid te bereiken van 161 km/h, maar hoe snel hij die precies bereikt, is nog onbekend.

Als de batterijen met een capaciteit van 16 kW na ongeveer 60 kilometer leeg zijn, wordt de hulp ingeroepen van het brandstofaggregaat. Deze generator draait op gewone benzine, E85, of een combinatie van de twee

en voorziet de elektromotor en batterijen van elektriciteit. De Volt gebruikt ook nog eens vier regeneratieve remmen om energie voor de elektromotor te winnen. Een energie wordt onder andere bespaard door banden te gebruiken met een lage rolweerstand.

Eenmaal aangekomen op de bestemming kan de auto simpelweg worden aangesloten op het elektriciteitsnetwerk. Een voltage van

zowel 110 als 240 wordt geaccepteerd en in respectievelijk 8 en 4 uur zijn de batterijen weer volgeladen.

Met een lengte van 4404 mm is de Volt niet van het formaat 'dikke Amerikaan', toch moet de auto volgens GM genoeg ruimte bieden aan de vier inzittenden en hun bagage (301 liter). Een grote keus interieurkleuren, verlichting en materialen geeft de klant straks de kans om de auto te verpersoonlijken.

Standaard is de auto al voorzien van een grotendeels digitale cockpit. De wijzers van het instrumentarium zijn vervangen door een lcd-scherm en deze kan door de bestuurder naar eigen wens worden ingesteld. Ook een 7-inch scherm is geplaatst om alle informatie van de boordcomputer weer te geven. Een Bluetooth handsfree systeem en klimaatregeling met touchscreenbediening maken het dashboard af. ■

Bron: *Autovisie*, 16 september 2008

- a De huidige modellen van GM worden aangedreven door motoren die benzine als brandstof hebben. Door welke ontwikkelingen worden autofabrikanten zoals GM 'gedwongen' hun strategie aan te passen?
- b Welke gevaren loopt GM als het bedrijf niet tijdig overschakelt op de productie en verkoop van elektrisch aangedreven auto's?
- c Ga na wat het verloop in de beurskoers van GM in de laatste jaren is geweest. Is er een verband te leggen met (een gebrek aan) strategische keuzes van GM?

1.12 Groen transportbedrijf zucht onder regeltjes

Groen transportbedrijf zucht onder regeltjes

door **HARRY VAN GELDER DOESBURG** – Als eerste in de branche biedt logistiek bedrijf Koninklijke Botra zijn klanten aan om net als in de luchtvaart te kiezen voor klimaatneutraal wegtransport.

'Omdat het onmogelijk is de emissie tot nul te reduceren, kunnen klanten de CO₂-uitstoot compenseren door iets meer te betalen voor het wegtransport. Het extra geld wordt dan in samenwerking met Climate Neutral Group geïnvesteerd in windmolenparken, waterkracht, zonnepanelen en biogas- en compostprojecten', zegt directeur Machiel Roelofsen van het Doesburgse familiebedrijf.

Koninklijke Rotra is al jaren bezig zich te profileren als groen duurzaam bedrijf. Roelofsen doet het voor het milieu, zeker. En om zich te onderscheiden.

Maar het valt niet altijd mee. Zijn bedrijf zucht onder de Haagse regel-

geving. Onbedoeld werkt de overheid regelmatig tegen. Zo sneuvelde vorig jaar het experiment met de vrachtwagen die op milieuvriendelijke ethanol reed. De truck haalde veel publiciteit en werd ingewijd door toenmalig minister Cramer van Milieu. Maar door toedoen van dezelfde overheid bleek het te duur om op ethanol te rijden.

'Behalve een toeslag op diesel moesten we ook een toeslag op alcohol betalen. Daardoor liep de kilometerprijs te zeer op en moesten we noodgedwongen stoppen, terwijl we met de truck de emissie met 90% reduceerden.'

Er zijn eveneens problemen met de zogeheten ecocombi, de supergrote vrachtwagen van 25,25 meter lengte. Volgens Roelofsen is die milieuvriendelijk, omdat tegen dezelfde milieukosten en dezelfde bedrijfskosten anderhalf keer meer kan worden vervoerd. Rotra is al sinds de jaren 90 betrokken bij de ontwikkeling van de supertruck.

Sinds kort mag hij rijden in Nederland. Maar Europa toont zich weer eens verdeeld. 'De ecocombi is alleen rendabel op lange afstanden', zegt Roelofsen. 'Maar veel Duitse deelstaten houden onder druk van spoorwegbedrijf Deutsche Bahn de vrachtwagen tegen, waardoor we er nauwelijks gebruik van kunnen maken.'

Een ander voorbeeld is het eindeloos aanvragen van vergunningen voor de bouw van een loshaven in Doesburg, de residentie van Rotra. 'We willen via de milieuvriendelijkere binnenvaart goederen vervoeren, maar je krijgt te maken met het aanvragen van duizenden vergunningen.'

Na jaren van geploeter is er nu wél toestemming verleend, maar nu is het weer wachten op Rijkswaterstaat die de haven moet uitbaggeren.

Je zou er bijkans gek van worden, maar Rotra blijft voortgaan op het duurzame pad. Dus plaatst het concern zonnecellen op het bedrijfsterrein, worden chauffeurs getraind om zuiniger te rijden en presenteert het binnenkort de eerste vrachtwagen op LNG. 'We stoten vaak ons hoofd, maar we blijven doorzetten.' ■

Bron: *De Telegraaf*, 17 augustus 2011

- a Hoe kan de overheid groen duurzaam ondernemen bevorderen?
- b Welke afwegingen maken de Nederlandse overheid en andere Europese overheden bij het bevorderen van de – in het artikel genoemde – supertruck?
- c Koninklijke Rotra is voorstander van milieuvriendelijk transport. Met welke randvoorwaarden houdt ze daarbij echter rekening?
- d Tegen welke problemen loopt Rotra op bij haar streven naar milieuvriendelijker transport?

1.13 Unilever en Procter & Gamble beboet voor prijsafspraken

Unilever en Procter & Gamble beboet voor prijsafspraken

Van onze verslaggever
GERARD REIJN

AMSTERDAM – Afspraken bij de introductie van compacte wasmiddelen tussen Unilever, Procter & Gamble en Henkel zijn door de Europese Commissie afgestraft met boetes van in totaal 315 miljoen euro.

P&G moet 211 miljoen betalen, Unilever 104 miljoen. Het Duitse concern Henkel niets. Henkel had de kwestie namelijk bij de Europese Commissie aangegeven. Toenmalig EU-commissaris Neelie Kroes begon in 2008 het onderzoek naar de verboden prijsafspraken. Haar opvolger Joaquín Almunia liet woensdag weten dat 'bedrijven

niet de illusie moeten hebben dat de Commissie zal stoppen met haar gevecht tegen kartels'.

Volgens het onderzoek hebben de drie bedrijven zich schuldig gemaakt aan prijsafspraken in acht Europese landen: Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Italië, Portugal en Spanje. Alle grote merken waren erbij betrokken: Omo en Radiant van Unilever, Ariel en Tide van P&G en Persil van Henkel (al wordt Persil in sommige landen door Unilever verkocht).

Het vergrijp begon in januari 2002 toen de drie zeepproducten met elkaar spraken over de introductie van compacte wasmiddelen. Volgens een woordvoerder van Unile-

ver ging het erom de consumenten ervan te overtuigen dat ze beter met deze wasmiddelen konden wassen, bij lagere temperatuur. 'Niemand van ons kon hierin een concurrentievoordeel halen. We zagen wel dat als we met zijn drieën zouden opereren, we de consument tien keer zo snel tot de milieuvriendelijker wasmethode zouden kunnen overhalen.'

Die samenwerking was toegestaan, maar volgens Europees commissaris Almunia gingen ze veel verder. 'Ze gebruikten dat milieu-initiatief om de marktaandelen onderling te regelen, en ze kwamen overeen de prijzen niet te verlagen ook al werden de verpakkingen kleiner.' Unilever betitelt het milder: 'We maakten afspraken over de fasering van de beprijzing en de prijspromoties.' ■

Bron: *de Volkskrant*, 14 april 2011

- a Van welke marktform is voor de markt van compacte wasmiddelen sprake? Motiveer uw antwoord.
- b Welke afwegingen maakt de Europese Commissie bij het bewaken van de concurrentie binnen een bepaalde branche?
- c Welke machtsmiddelen heeft de Europese Commissie in haar strijd tegen ongeoorloofde (prijs)afspraken?

1.14 Onderneming De Papierwals is op 15 januari 2010 gestart met de productie van papier voor tijdschriften. Begin januari 2010 is voor €20 mln eigen vermogen aangetrokken door het uitgeven van aandelen. Bovendien is €15 mln vreemd vermogen aangetrokken.

In januari 2010 zijn de volgende bedragen betaald:

- voor de aanschaf van gebouwen en machines €28 mln;
- voor de aanschaf van grondstoffen €3 mln.

Over de maand januari 2010 is verder gegeven:

- €2,2 mln aan grondstoffen is tot eindproduct verwerkt. Voor deze productie is bovendien €1 mln aan arbeidskosten uitbetaald.
- Eindproducten met een kostprijs van €2,8 mln zijn contant verkocht voor €3,2 mln.
- Aan belastingen over de winst is €60.000 betaald.
- Aan interest is €150.000 betaald, terwijl €100.000 vreemd vermogen is afgelost.
- Ontvangen subsidies €20.000.

Geef een gespecificeerde berekening van de:

- a uitgaande primaire geldstromen;
- b ingaande primaire geldstromen;
- c uitgaande secundaire geldstromen;
- d ingaande secundaire geldstromen.

1.15 Handelonderneming Internettrading nv verkoopt kantoorartikelen via internet. Met betrekking tot het jaar 2010 zijn de volgende gegevens bekend:

- Het aandelenvermogen is uitgebreid met €10 mln.
- Er is €180.000 dividend uitbetaald.
- Er is voor €10 mln geïnvesteerd in gebouwen en inventaris, dit bedrag is ook betaald.
- De afschrijvingen op gebouwen en inventaris bedraagt €50.000.
- Er is voor €40 mln kantoorartikelen verkocht, waarvan €38 mln door afnemers is betaald. De inkoopwaarde van de kantoorartikelen bedraagt €30 mln.
- Er is voor €33 mln kantoorartikelen ingekocht, waarvan €32 mln is betaald.
- Het rekening-courantkrediet is afgenomen met €6 mln.
- Aan belastingen over de winst is €240.000 betaald.
- Aan interest is €90.000 betaald, terwijl €200.000 lang vreemd vermogen is afgelost.
- De ontvangen subsidies bedragen €400.000.

Geef een gespecificeerde berekening van de:

- a uitgaande primaire geldstromen;
- b ingaande primaire geldstromen;
- c uitgaande secundaire geldstromen;
- d ingaande secundaire geldstromen.